

Katarzyna Nobis¹
Paweł Różycki¹

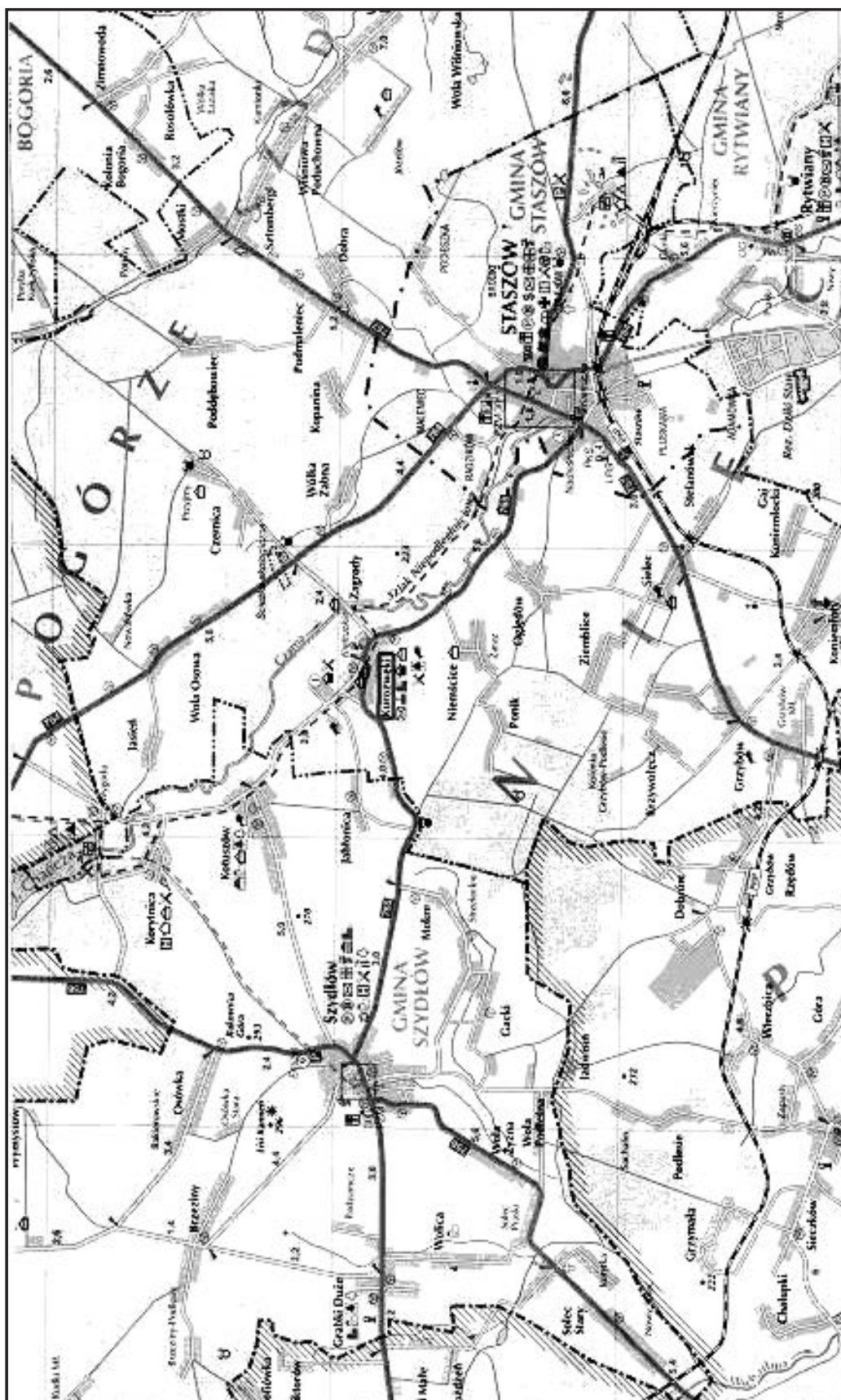
Zespół pałacowo-parkowy w Kurozwękach jako produkt turystyczny

Abstrakt

Wśród pojawiających się w ostatnim czasie nowych produktów turystycznych są również zabytkowe pałace podnoszone z ruin przez instytucje oraz nowych lub starych właścicieli. Są one szansą na zwiększenie ruchu turystycznego, często w małych miejscowościach. W wielu z nich pojawia się część hotelowa, która stanowi uzupełnienie bądź rozszerzenie oferty noclegowej w regionie. Bardzo dobrym przykładem jest zespół pałacowo-parkowy w Kurozwękach. Tym bardziej, że rozszerza swą i tak bogatą ofertę turystyczną o imprezy dla dzieci i pozwala w różny sposób spędzać czas wolny. Rodzina Popielów zapewnia między innymi jazdę konną. Dodatkowym atutem Ziemi Staszowskiej są liczne zabytki i pamiątki historii, które urozmaicają pobyt w Kurozwękach.

Kurozwęki są małą miejscowością w województwie świętokrzyskim. Zapewne niewiele osób słyszało o tej wsi - cichej, malowniczo położonej wśród łąk i lasów, na skarpie nad rzeką Czarną. Tymczasem miejscowość nabiera coraz większego znaczenia i staje się ważnym obiektem turystycznym w regionie. Stanowi go podźwignięty z ruiny zabytkowy pałac, niegdyś będący własnością sławnych i możnych rodów: Kurozwęckich, Lanckorońskich, Sołtyków i Popielów. Warto również odwiedzić pałac choćby po to, aby spotkać obecnego

¹ Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin w Warszawie, ul. Grzegorzewskiej 10, 02-776 Warszawa

Ryc. 1. Mapa Kurozwęk i okolicy (źródło: Powiat Staszowski - Mapa turystyczna, 2005).

właściciela majątku - Jana Marcina Popiela, którego towarzystwo jest dla wielu gości najważniejszą tutejszą atrakcją. Wszystko to sprawia, że Kurozwęki można rozpatrywać jako znaczący produkt turystyczny w regionie. Aby przejść do analizy produktu turystycznego, należy dokonać jego zdefiniowania. W świetle analizy przedmiotu można przyjąć, że produkt turystyczny to zespół walorów, zagospodarowania i informacji oraz świadczonych usług turystycznych (Różycki, 2006).

Położenie geograficzne i warunki naturalne Kurozwęk

Wieś Kurozwęki jest położona w dolinie rzeki Czarnej, na terenie Ziemi Staszowskiej, w południowo-wschodniej części województwa świętokrzyskiego (ryc. 1). Mianem Ziemi Staszowskiej są określane tereny leżące w promieniu około 25 km wokół miasta Staszowa. Pod względem geograficznym przeważająca część analizowanego obszaru leży na Wyżynie Małopolskiej, w obrębie dwóch makroregionów: Wyżyny Kieleckiej i Niecki Nidziańskiej. Jedynie południowo-wschodnie obrzeża Ziemi Staszowskiej są położone na Nizinie Nadwiślańskiej, będącej jednym z mezoregionów Kotliny Sandomierskiej (podprowincja Północne Podkarpacie). Wieś Kurozwęki jest usytuowana dokładnie na pograniczu dwóch mezoregionów: Pogórza Szydłowskiego na północy i Niecki Połanieckiej na południu (Kondracki, 1998).

Rzeźba terenu opisywanego obszaru jest urozmaicona i wynika z jego budowy geologicznej oraz lokalizacji zasadniczych struktur tektonicznych. Ukształtowała się ona w wyniku procesów górotwórczych, a także działalności akumulacyjnej i denudacyjnej lodowców. Środkowa część mikroregionu Staszowskiego to równina przeciętna formami krasowymi: garbami, dolinami, lejami. Na obrzeżach północnych, północno-zachodnich i zachodnich znajdują się tereny pagórkowate, pokryte miejscami warstwą lessów, w których powstała sieć jarów i wąwozów. Tereny położone w części południowo-wschodniej reprezentują typ krajobrazu nizinnego - taras zalewowy w dolinie Wisły. Lokalnie wpływ na urzeźbienie terenu wywiera eksploatacja bogactw mineralnych zwłaszcza siarki (Bieleccy, 2005).

Historia Kurozwęk i okolic

Kurozwęki to osada o bogatej przeszłości historycznej, sięgającej XIII wieku. Według legendy: „Podczas polowania w puszczy nieprzebytej zabłąkała się jedna drużyna. Kura pianie donośne zaprowadziło ich do chatki zacnego smolarza. Smolarz nakarmił, ugościł, czym miał utrudzonych myśliwców, a rycerzowi tak spodobała się ta wyniosła, lesista skała nad szumiącymi borami królująca, iż miasto postanowił tu założyć, a od wezwania kura Kurozwękami go nazwać.” (Wachowicz, 1994).

W roku 1246 po raz pierwszy w źródłach pisanych pojawiają się wzmianki o Kurozwękach jako wsi należącej do grodu krakowskiego. Analizując historię okolicznych ziem należy również wspomnieć o powstałych tu w XVI wieku ośrodkach ariańskich, które odgrywały wielką rolę w ogólnoeuropejskim ruchu reformatorskim. Najważniejszym z nich był Raków, założony w 1567 roku. Wskutek panujących tam dogodnych praw (zwolnienie mieszczan od świadczeń i podatków na 20 lat) jego rozwój gospodarczy postępował niezwykle dynamicznie, co sprawiło, że już w kilka lat po założeniu miasteczko to należało do najważniejszych w Polsce. Odbyło się w nim ponad 30 synodów ariańskich, a w latach 1602-1638 działała Akademia Rakowska, skupiająca wybitne osobistości świata nauki i dysponująca zasobną biblioteką.

Kurozwęki, położone pomiędzy Szydłowem a Staszowem, były małym miasteczkiem i nigdy nie przekształciły się w znaczniejszy ośrodek miejski. W roku 1579 było tu siedmiu rzemieślników, pięciu gorzelników i szynkarzy, skrzypek i dwa młyny dziedziczne. W 1633 roku mieszczenie otrzymali od Mikołaja Lanckorońskiego przywilej uwolnienia od robót za niewielki czynsz oraz prawo urządzania trzech jarmarków rocznie. W 1760 roku przywilejem króla Augusta III zwiększono ich liczbę do dwunastu (Wąsala, 2005).

W czerwcu 1787 roku Kurozwęki gościły króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Odwiedził on pałac (należący wówczas do Macieja Sołtyka) wracając z Kaniowa, ze spotkania z carycą Katarzyną II. Na potrzeby dostojnego gościa i jego dworu zmodernizowano wnętrza pałacu, w którym odbyła się uczta, bal i koncert. Opis tej wizyty znalazł się na kartach wydanego w 1805 roku „Dyariusza podróży Stanisława Augusta“ autorstwa Adama Naruszewicza (Zub, 2001).

W czasie I wojny światowej na obszarze Kurozwęk toczyły się zaciekle i długotrwałe walki. Podczas II wojny światowej wiele miast zo-

stało zniszczonych i wyludnionych. Dotknęło to zwłaszcza te miasta, w których znaczny odsetek wśród mieszkańców stanowili Żydzi (Staszów - 68%, Szydłów - 30%). Na Ziemi Staszowskiej w wojnie obronnej 1939 roku walczyła Armia „Kraków“.

W sierpniu 1944 roku rozpoczęły się pozycyjne walki frontowe, które trwały sześć miesięcy. W ich wyniku ogromne zniszczenia poniosły między innymi Stopnica, Szydłów i Pacanów. Przez Kurozwałki przebiegała wtedy linia frontu. Miały miejsce ataki dywizji pancernych, toczyły się walki powietrzne, następowały przemarsze i cofanie się wojsk niemieckich i sowieckich a w pałacu stacjonowały na przemian sztaby ich oddziałów. Jak wspominają mieszkańcy - wszystko było spalone, został tylko pałac, kościół i klasztor (Cichy, 2005; Bieleccy, 2005).

Ówcześni właściciele majątku-Popielowie przez całą wojnę pomagali partyzantom i Żydom, ratowali ludzi przed wywiezieniem na roboty do Niemiec, wykupywali więźniów z gestapo. Pałac podczas działań wojennych nie został zniszczony. Uległ dewastacji dopiero po wyzwoleniu, kiedy na mocy dekretu o nacjonalizacji rolnictwa, został odebrany właścicielom. W majątku, przejętym przez państwo, utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne.

W podstaszowskim Grzybowie w 1966 roku rozpoczęto eksploatację złóż siarki, a na początku lat siedemdziesiątych w niedalekim Połańcu ruszyła budowa Elektrowni im. T. Kościuszki. Te dwie inwestycje w znacznym stopniu wpłynęły na ożywienie gospodarcze regionu. W okresie powojennym większość mieszkańców Kurozwałk była zatrudniona w miejscowym PGR. W późniejszych latach wielu znalazło pracę w pobliskim Staszowie, Grzybowie (Siarkopol) czy Połańcu (elektrownia). Po upadku PGR wzrosło bezrobocie. Nieliczni próbowali utrzymywać się z indywidualnej działalności rolniczej.

Zarys historii praw własnościowych pałacu

Historia Kurozwałk, jak wcześniej wspomniano, sięga XIII wieku. Jako osada rycerska pozostawały wówczas w rękach rodu Porajów (herbu Róża), wywodzących się z Czech, potomków brata św. Wojciecha. Ziemie te, jak mówi miejscowa tradycja, zostały im nadane przez Bolesława Chrobrego. Począwszy od XIV wieku Kurozwałki były ośrodkiem posiadłości ziemskich zacnych i możnych rodów: Kuro-

zwęckich herbu Poraj, Lanckorońskich herbu Zadora, Sołtyków herbu własnego i Popielów herbu Sulima. Co ciekawe, majątek ten nigdy nie został sprzedany - zawsze był dziedziczony - od sześciuset lat pozostaje więc w zasadzie w rękach jednej rodziny.

Z możnego rodu Kurozwęckich wywodziło się wielu znakomitych mężów stanu i duchownych. Najwybitniejsi wśród nich to: Dobiesław, Zawisza, Mikołaj, Krzesław, Piotr zwany Lubelczyk, Mikołaj Kurozwęcki - wojewoda lubelski, po którym odziedziczył syn Hieronim - starosta szydłowski. Kurozwęccy służyli wiernie kolejnym królom zasiadającym na tronie polskim. Dzięki temu na dworach kolejnych władców osiągnęli duże wpływy, piastowali wysokie stanowiska oraz ugruntowali swoją pozycję majątkową. W XV wieku ich rozległe dobra ziemskie, oprócz Kurozwęk, obejmowały liczne wsie na Ziemi Sandomierskiej, ponadto czerpali jeszcze korzyści z dzierżawy bądź udziałów w królewskich posiadłościach obejmujących kilkanaście kolejnych miejscowości. W 1470 roku Kurozwęki otrzymały prawa miejskie. Wtedy też wybudowano murowany kościół, który od roku 1487 stał się kościołem parafialnym i klasztornym kanoników regularnych laterańskich, sprowadzonych z Krakowa przez Piotra z Kurozwęk. Następnie właścicielami był ród Lanckorońskich i Sołtyków. W 1833 roku Emilia z rodu Sołtyków poślubiła hrabiego Pawła Popiela. Wniesione w posagu Kurozwęki odtąd pozostają w rękach rodziny Popielów herbu Sulima.

Marcin Popiel urodzony w 1904 roku, jako najstarszy syn Pawła miał dziedziczyć majątek. Wiedzę z dziedziny prowadzenia gospodarstwa zdobywał podczas studiów w Wiedniu i w Nancy (leśnictwo), w 1927 roku nostryfikował dyplom w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. W latach 1929-1937, po odbyciu służby wojskowej, zarządzał dobrami rodzinnymi w Kurozwękach i Kotuszowie. W 1937 roku wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Gdy wybuchła wojna, za zgodą biskupa opuścił seminarium, aby zająć się rodziną i majątkiem. W 1944 r. wraz z rodziną musiał opuścić pałac. Wypędzeni schronili się na plebani w Wiązownicy, potem u rodziny w Krakowie. Po wojnie Marcin Popiel wrócił do seminarium i przyjął święcenia kapłańskie. Był długoletnim proboszczem parafii w Szewnej pod Ostrowcem Świętokrzyskim i niezwykle otwartym na potrzebujących kapłanem. Organizował duszpasterstwo rodzin, ruch oazowy, stworzył duży ośrodek wypoczynkowo-rekolekcyjny, odre-

staurował zabytkowy kościół. Za swoją aktywność przez wiele lat był szykanowany przez władze komunistyczne. W 1963 roku otrzymał godność Szambelana Tajnego Jego Świątobliwości Pawła VI, czyli prałata. W czasie stanu wojennego stworzył w Szewnej aptekę bezpłatnych leków sprowadzanych z Francji dzięki swoim osobistym znajomościom. W 1985 roku Jan Paweł II mianował go Protonotariuszem Apostolskim, czyli infułatem. W 1991 roku, tuż przed śmiercią, ksiądz Marcin odzyskał rodzową posiadłość w Kurozwękach, którą na mocy testamentu przekazał synom swojego brata Stanisława (Pałyga, 2001). Obecnym właścicielem pałacu jest Jan Marcin Popiel urodzony w 1947 roku w Belgii, skąd jako dziecko wyjechał z rodzicami do belgijskiego Konga, ukończył studia inżynierskie w Edynburgu. Mieszkał w: Anglii, Szkocji, Belgii, Francji, USA, Wenezueli, Norwegii, Kongo, RPA i Hondurasie. Zawodowo zajmował się budową osiedli przy kopalniach miedzi w Zairze, pracował przy budowie elektrowni i zapór wodnych w Kanadzie. Do Polski przyjechał z żoną Karen i ośmiorgiem dzieci w 1993 roku, po odzyskaniu przez rodzinę rodowej posiadłości. Początkowo mieszkali w Krakowie, poczym po dwóch latach przeprowadzili się do Kurozwęk. Odbudowali z ruiny zabytkowy pałac, wyremontowali sąsiadujące z nim zabudowania - prowadzą tu teraz pensjonat. Odkupili od państwa stadninę koni w Kotuszowie, w której hodują konie, krowy i bizona. Od niedawna wspiera ich w działalności najstarszy ich syn Michał - z wykształcenia prawnik, po studiach na prestiżowych uczelniach w Londynie i Paryżu (Rudnik, 2003).

Historia pałacu i terenów przyległych

„Zamek w Kurozwękach jest jednym z niewielu zabytków w Polsce pozwalającym prześledzić kolejne zmiany stylów, wynikające z kilku przebudów w ciągu sześciu stuleci“ (Grzybkowski, 1981). Sięgające średniowiecza dzieje tego obiektu są ściśle powiązane z dziejami panujących tu zacnych rodów: Kurozwęckich, Lanckorońskich, Sołtyków i Popielów (Kajzer, 2003). Fundatorem pierwszego, drewniano-murowanego zamku wzniesionego w 2 połowie XIV wieku, w miejscu wcześniejszego gródka, był Dobiesław Kurozwęcki herbu Poraj. Zamek ulokowano na lewym brzegu rzeki Czarnej, wśród mokradeł, na

wyniosłej kępie, wzmocnionej balami. Wykorzystano w ten sposób naturalne warunki obronne położenia na terenie nizinnym, zalewowym.

Do czasów II wojny światowej rezydencja dotrwała w doskonałym stanie. Podczas wojny zniszczeniu uległa wyłącznie oranżeria (Grzybkowski, 1981). W 1944 roku Popielowie utracili swoją posiadłość, która na mocy dekretu o reformie rolnej została im zabrana. Część wyposażenia, jak na przykład meble i portrety rodzinne Sołtyków, przejęło bezpośrednio po wojnie Muzeum Świętokrzyskie (obecnie Narodowe) w Kielcach.

Zniszczone dobra wraz z kompletnie zrujnowanym pałacem zwrócono spadkobiercom ostatnich właścicieli w 1991 roku. Popielowie odzyskali zamek wraz z dwoma pawilonami oraz 5 hektarów parku, resztę musieli dokupić płacąc za to, co po wojnie wykonało tu państwo. "Zarwany dach, zagrzybione, grożące zawaleniem ściany, powybijane drzwi i okna, pozrywane posadzki, rozkradzione meble, zaś apartamenty, w których gościł sam król Stanisław August Poniatowski, zamienione na magazyny paszy, nawozów i skład węgla" (Franus, 2005). Nowi właściciele podjęli trud przywrócenia Kurozwiękom dawnej świetności. Początkowo zamierzali uczynić z obiektu dom pracy twórczej dla artystów z najbliższego regionu, a zarazem miejsce rekreacji dla Polonii. Rozważano też koncepcję ulokowania w pałacowych wnętrzach oddziału Muzeum Ziemi Staszowskiej wraz z galerią sztuki. Ostatecznie obecny właściciel - hrabia Jean Martin Popiel zdecydował się na przekształcenie pałacu wraz z otaczającymi go terenami w kompleks rekreacyjno-turystyczny.

Atrakcyjność turystyczna pałacu w Kurozwiękach i jego okolic

Zespół Pałacowy jako produkt turystyczny

Zespół Pałacowy Sp. z o.o. w Kurozwiękach proponuje wypoczynek w komfortowym pensjonacie "Popielówka", utworzonym w zabytkowych wnętrzach pałacu oraz dwóch pawilonach: Oranżerii i Oficynie. Po gruntownej odbudowie w latach 1995-2005 zabudowania te,

adaptowane do współczesnych wygód, zostały przekształcone w elegancki pensjonat oraz restaurację, sale wielofunkcyjne, seminaryjne. Jest to miejsce stosowne do organizacji szkoleń, konferencji, bankietów oraz imprez plenerowych dla kilku czy nawet kilkuset osób.

Wokół pałacu rozciąga się pięciohektarowy park krajobrazowy w stylu angielskim, bogaty w starodrzew, otaczają go pola i łąki. Niedaleko pałacu istnieje stadnina. Daje to możliwość odbywania przejażdżek konno i bryczkami, a zimą organizowania kuligów. Znajduje się tu również, jedyna w Polsce, hodowla bizonów amerykańskich. Przebiegające w pobliżu szlaki turystyczne zachęcają do wycieczek rowerowych i pieszych, a oddalony o 6 km zalew Chańcza do kąpieli, wędkowania oraz uprawiania sportów wodnych.

Malowniczo zlokalizowany pensjonat kurozwęcki wyróżnia się ciszą i spokojem. Przybywającym gościom oferuje atmosferę starego polskiego dworu, stylowo wyposażone wnętrza, a przede wszystkim możliwość wypoczynku z dala od wielkomiejskiego zgiełku.

Kompleksowa oferta Zespołu Pałacowego „Kurozwęki - pałac, bizona i arabskie konie“ została uznana przez Polską Organizację Turystyczną za jeden z najbardziej atrakcyjnych, nowatorskich i przyjaznych dla turystów produktów turystycznych województwa świętokrzyskiego i nagrodzona certyfikatem „Turystyczny Produkt Roku 2003“. W plebiscycie Regionalnej Organizacji Turystycznej „Ziemia Świętokrzyska - piękna nieznajoma“ promującym miejsca warte odwiedzenia, a jednocześnie zaskakujące przybysza swoim urokiem i tajemniczością, obiekt zajął drugie miejsce. W 2004 roku za przywrócenie piękna rezydencji w Kurozwękach oraz za stworzenie wzorowych warunków dla zwiedzających Karen i Jan Marcin Popielowie otrzymali pierwsze miejsce w konkursie „Piękniejsza Polska“. Jest to konkurs pod patronatem prezydenta Rzeczypospolitej Polski, mający na celu wyróżnienie osób „...tworzących piękno, którym możemy szczyć się przed światem“ (cytat z dedykacji na obrazie, który otrzymali laureaci).

Część hotelowa

Pensjonat oferuje 30 miejsc noclegowych w 11 pokojach i 2 apartamentach. Istnieje możliwość zakwaterowania kolejnych kilku osób na dostawkach. W pałacu do dyspozycji gości jest oddanych pięć

(cztery dwuosobowe i jeden czteroosobowy) komfortowych pokoi z łazienkami. Na pierwszym piętrze znajduje się reprezentacyjna sala balowa, z barokowymi malowidłami ściennymi, stylowymi żyrandolami i marmurową posadzką, oraz przylegające do niej trzy duże salony (wraz z tarasem widokowym), w których organizowane są konferencje, bale i przyjęcia okolicznościowe. Pomieszczenia te mogą zmieścić łącznie do 200 osób. Na parterze pałacu mieszczą się trzy mniejsze, położone w amfiladzie komnaty, wykorzystywane jako sale wielofunkcyjne, najczęściej na potrzeby spotkań o bardziej kameralnym charakterze (łącznie dla około 60 osób).

Oranżeria mieści w swoich wnętrzach sześć dwuosobowych, wygodnych pokoi gościnnych z łazienkami oraz dwa większe, ogólnodostępne salony: bibliotekę oraz jadalnię.

W Oficynie mieszczą się dwa luksusowe, 2-3-osobowe apartamenty, składające się z dużej sypialni z kominkiem, gabinetu i łazienki. Ich przestronne i eleganckie wnętrza łączą w sobie ducha epoki i nowoczesność. W środkowej części pawilonu znajduje się piękny, owalny, przeszklony salon z fortepianem, używany również jako mniejsza sala konferencyjna (do 20 osób) lub jadalnia. Elewacja Oficyny została ostatnio całkowicie odnowiona, przez co budynek odzyskał swoje piękno i oryginalny charakter z końca XVIII wieku.

Wszystkie pokoje zostały urządzone z ogromną dbałością o detale, umeblowane stylowymi sprzętami, ozdobione portretami, sztychami i starymi fotografiami rodzinnymi. Grube mury, bielone ściany, drewniana podłoga, solidne meble - niektóre przedwojenne, po renowacji, pozostałe-wykonane współcześnie, nawiązujące stylem do tych z dawnych czasów. Z każdego pokoju roztacza się widok na piękny park, za oknem słychać śpiew ptaków, a wieczorami „koncerty“ żab i świerszczy. Łazienki urządzone są nowoczesnie, wyposażone w kabinę prysznicową lub wannę, ręczniki oraz kosmetyki do użytku gości.

Część muzealna

Położony pośród pięknego parku pałac jest obiektem bardzo ciekawym pod względem architektonicznym. Należy do nielicznych zabytków w Polsce, w których można dokładnie prześledzić zmieniają-

cy się w ciągu wieków charakter budowli-począwszy od drewniano-murowanego zamku rycerskiego, poprzez dwór obronny, po barokowo-klasycystyczną rezydencję. Dzięki pracom restauracyjnym i adaptacyjnym, prowadzonym pod nadzorem konserwatora zabytków, rezydencja ta odzyskuje dawną świetność.

Spacerując wokół można zauważyć zarówno pozostałości XIV-wiecznego zamku warownego, jak i elementy późniejszej zabudowy, takie jak XVI-wieczna „kurza noga“ (w skrzydle północnym), Czarna Brama, stanowiąca od początku XVIII wieku jedyny wjazd na dziedziniec zamkowy (skrzydło wschodnie), taras widokowy z początku XIX wieku. Reprezentacyjna fasada w kolorze różu pompejańskiego oraz wszystkie dekoracje przedstawione na frontonie, takie jak ozdobne kartusze czy pilastry, pochodzą z końca XVIII wieku. Mimo nadal trwających prac konserwatorsko-remontowych, dla zwiedzających zostały udostępnione również wnętrza pałacu oraz jego podziemia, które można oglądać w towarzystwie przewodników.

Dużą atrakcją dla zwiedzających obiekt są usytuowane pod całym pałacem podziemia. Podziwiać w nich można zarys średnio-wiecznego zamku obronnego oraz komory połączone wysokimi i szerokimi korytarzami. Ich łukowate sklepienia o charakterze gotyckim zostały wykonane w trakcie przebudowy prowadzonej przez Pawła Popiela (ojca ks. Marcina) w połowie XIX wieku. W jednym z podziemnych pomieszczeń, na poziomie podłogi, odkryto sklepienie głębiej położonego, zasypanego korytarza. Z wstępnych ustaleń wynika, że jest on usytuowany poniżej poziomu dna przepływającej obok rzeki - być może jest to legendarne tajemne przejście łączące kurozwęcką warownię z pobliskim kościołem. Prace przy oczyszczaniu piwnic trwały kilka lat - usunięto podczas nich 3-metrową warstwę gruzu, błota oraz niszczącego ściany grzyba. Podziemia osuszono, zamontowano oświetlenie-powstała podziemna trasa turystyczna.

Właściciele od kilku lat czynią starania o to, aby do pałacu wróciła przynajmniej część zagarniętych z niego po wojnie dzieł sztuki. Ostatnio pojawiły się szanse na odzyskanie dziewiętnastu obrazów z XVIII-wiecznej kolekcji tak zwanego portretu sarmackiego (obecnie w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach). Wkrótce do Kurozwęk ma powrócić również portret Stanisława Augusta Poniatowskiego z Salonu Czerwonego. Jest to wykonana w XVIII wieku kopia obrazu Bacciarelliego, znajdująca się dziś w Muzeum Zamojskich w Kozłów-

ce. Niedługo w pałacu będzie można też podziwiać dużą część kolekcji dzieł autorstwa Józefa Czapskiego - obecnie są prezentowane w Muzeum Narodowym w Kielcach. Należą one do Michała - najstarszego syna państwa Popielów.

Infrastruktura rekreacyjna pałacu

Usytuowanie Zespołu Pałacowego w wiekowym parku gwarantuje prawdziwy kontakt z przyrodą i ciszę, zakłócaną jedynie przez śpiew ptaków. Założony w latach 20. XIX wieku 5-hektarowy park w stylu angielskim jest położony w dolinie między rzeką Czarną a jej zachodnim dopływem. Od wsi do parku prowadzi aleja wysadzana starodrzewem, wśród którego szczególnie wyróżniają się rozłożyste platany. Od strony zachodniej przylega do niej rozległy, przecięty rzeczka trawnik. Park ten oraz otaczające go pola i łąki stanowią doskonałe zaplecze rekreacyjne Kurozwęk (Grzybkowski, 1981).

Dla miłośników turystyki aktywnej szczególną atrakcją jest położona w pobliskim Kotuszowie stadnina koni czystej krwi arabskiej, również należąca do rodziny Popielów. Oferuje ona lekcje jazdy konnej na ujeżdżalni, konne przejażdżki-wierzchem lub bryczką, a w zimie kulig po okolicznych lasach i łąkach. Dzieci mają możliwość pod okiem instruktora pojeździć na kucu. Grupy zorganizowane mogą też zwiedzić samą stadninę lub obejrzeć specjalnie przygotowany pokaz koni.

Na miejscu, w Kurozwękach, istnieje także możliwość wypożyczenia rowerów (15 sztuk). W najbliższym czasie jest planowane przygotowanie ścieżek rowerowych i przyrodniczych oraz budowa kortów tenisowych. Na przylegającej do parku łące znajduje się boisko. Wytoczono tam również pas startowy dla motolotni. Właściciele zamierzają również oczyścić koryto rzeki, aby stworzyć dogodne warunki do pływania po niej kajakami.

Z myślą o dzieciach przygotowano plac zabaw oraz urządzono Mini ZOO w obrębie parku,. Zimą dużym zainteresowaniem najmłodszych gości cieszy się lodowisko, mieszczące się w okrągłej fosie przed zamkiem (na miejscu można bezpłatnie wypożyczyć łyżwy). Niecodzienną atrakcją jest hodowla bizonów amerykańskich. Pasące się na łące zwierzęta turyści mogą oglądać podczas pieszego spaceru, z bryczki, bądź też z wnętrza wozu "safari

bizon". Na zamówienie klientów na terenie Zespołu Pałacowego są prezentowane między innymi, pokazy walk rycerskich, artylerii oraz dawnych tańców w wykonaniu członków Rycerstwa Ziemi Staszowskiej. Turystów oraz okolicznych mieszkańców przyciągają do Kurozwałk duże imprezy plenerowe. Corocznie są tu organizowane dożynki miejsko-gminne. W lipcu 2004 roku w ramach "Świątokrzyżskich Dni Kupały" odbył się festyn artystyczno-naukowy pod nazwą "Szkłarki". Prezentacja rzemiosł średniowiecznych, pokazy rycerskie, wystawa wyrobów Huty Szkła Gospodarczego, występy artystyczne, prezentacje lokalnych twórców ludowych oraz wesołe miasteczko cieszyły się ogromnym zainteresowaniem licznie przybyłych gości.

Atrakcje turystyczne w okolicy Kurozwałk

Ziemia Staszowska, będąca w przeszłości we władaniu najzamożniejszych rodów magnackich, ma na swoim terenie wiele zabytków i dóbr kultury w postaci zamków, kościołów oraz zespołów pałacowo-dworskich. W Kurozwałkach, poza Zespołem Pałacowym, na uwagę zasługują dwa zabytkowe obiekty - kościół parafialny oraz kościół św. Rocha. Kościół parafialny Wniebowzięcia NMP i św. Augustyna, pierwotnie gotycki, murowany z kamienia, ma przekształcenia późnorennesansowe, barokowe i późniejsze. Szczególnie interesującym elementem jest barokowa kaplica Pięciu Ran Chrystusa z XVII wieku, ufundowana przez Lanckorońskich. Znajdują się tutaj relikwie Krzyża Świętego, cudowny obraz Matki Bożej, przywieziony z Rzymu przez Annę Lanckorońską, oraz obraz, który jest fragmentem ołtarza polowego ze śladami kul tureckich z bitwy pod Chocimiem. Kościół św. Rocha, malowniczo usytuowany na wysokiej, skalistej skarpie, pochodzi z XVIII wieku. Został wybudowany jako wotum po odejściu epidemii cholery, która panowała w okolicach w 1705 roku i choć nigdy nie pełnił stałej funkcji religijnej, podczas kolejnych epidemii odbywały się w nim modły.

W niewielkiej odległości (do 25 km) od Kurozwałk znajduje się wiele interesujących miejscowości i obiektów, które warto odwiedzić goszcząc w okolicach. Są to między innymi: Połaniec, Raków, Rytwianny, Staszów, Strzegom, Sulisławice, Szydłów, Grabki Duże, Ujazd,

Ossolin, Wiśniowa, Wiązownica Kolonia, Koprzywnica oraz nieco dalej położone uzdrowiska Busko Zdrój i Solec Zdrój.

Dopełnieniem miejscowej oferty turystycznej są imprezy organizowane, przede wszystkim w miesiącach letnich, przez ośrodki kultury, stowarzyszenia i fundacje. Imprezy te często nawiązują do historycznej przeszłości regionu (turnieje rycerskie) oraz dawnych, lokalnych tradycji („Świętokrzyska Noc Kupały“). Wiele z nich odbywa się cyklicznie, niektóre mają charakter ogólnopolski, a nawet międzynarodowy. Najbardziej znane i chętnie odwiedzane przez turystów to: Ogólnopolski Turniej Rycerski o Miecz Króla Kazimierza Wielkiego w Szydłowie, Turniej Rycerski o Szablę Krzysztofa Baldwina Ossolińskiego w Ujeździe, Świętokrzyskie Dni Kupały, Festiwal Kultury Dziecięcej w Pacanowie, Dymarki Świętokrzyskie, Święto Śliwki w Szydłowie, Międzynarodowe Uliczne Biegi Sylwestrowe, Plenery Malarskie w Szydłowie, Spotkania z Kulturą Żydowską w Szydłowie.

Infrastruktura turystyczna

Baza noclegowa badanego obszaru nie jest zbyt rozbudowana. Poza kurozweckim pensjonatem, w okolicy funkcjonują: 2 hotele, 1 motel, 6 ośrodków wypoczynkowych o różnym standardzie, 2 pola namiotowe oraz liczne gospodarstwa agroturystyczne. Ośrodki wypoczynkowe skupione są nad zalewem Chańcza oraz w Golejowie w pobliżu kompleksu stawów. W obiektach tych są organizowane wczasy, obozy, kolonie letnie, "zielone szkoły" oraz narady, szkolenia i konferencje. W kilku ośrodkach istnieje możliwość ustawienia przyczep campingowych i rozbicia namiotów z doprowadzeniem energii elektrycznej. W ostatnich latach w regionie intensywnie rozwijają się gospodarstwa agroturystyczne, proponujące tanie noclegi połączone z ciekawą ofertą pobytową. Stowarzyszenie Gospodarstw Gościnnych nad Zalewem Chańcza zrzesza 45 kwater agroturystycznych, rozlokowanych w rejonie rzeki Czarnej i Zalewu Chańcza. W samych Kurozweckach istnieją dwa takie gospodarstwa, w sąsiednim Kotuszowie siedem.

Liczba obiektów gastronomicznych na omawianym obszarze jest niewielka. Restauracje, oprócz tej w Kurozweckach, znajdują się tylko w Staszowie, Rytwianach, Szydłowie, Rakowie, Chańczy i Korytnicy.

Możliwość wyżywienia istnieje również w wielu gospodarstwach agroturystycznych oraz w ośrodkach wypoczynkowych. Ponadto na plażach i kąpieliskach funkcjonują w sezonie bary i małe punkty gastronomiczne.

Szlaki turystyczne

Wyznaczone w okolicy szlaki prowadzą przez najciekawsze pod względem przyrodniczym i historycznym tereny Ziemi Staszowskiej. Czystość ekologiczna regionu dodatkowo stwarza korzystne warunki do uprawiania turystyki pieszej, konnej i rowerowej. Przez Kurozwałki przebiega kilka szlaków turystycznych.

Dostępność komunikacyjna

Kurozwałki są położone w południowo-wschodniej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie i gminie Staszów. Są one oddalone o około 20 km od głównych tras komunikacyjnych (dróg krajowych): E371 (Rzeszów - Radom - Warszawa), nr 79 (Kraków - Warszawa), nr 74 (Sulejów - Kielce - Kraśnik - Zamość - Hrubieszów), nr 73 (Jasło - Tarnów - Busko Zdrój - Kielce). Autobusami PKS można dotrzeć do Kurozwałk bezpośrednio ze Staszowa, Kielc i Katowic. Podróżując z odleglejszych zakątków kraju, najlepiej dojechać autobusem do Staszowa (bezpośrednie połączenia są, na przykład, z Krakowa, Warszawy, Rzeszowa, Lublina, Łodzi, Tarnobrzega) i dalej, na miejsce, autobusem lub mikrobusem jadącym do Kielc przez Chmielnik. Najbliższa stacja PKP znajduje się w Kielcach. Sam Zespół Pałacowo-Parkowy jest usytuowany na uboczu, kilkaset metrów od drogi lokalnej prowadzącej z Kurozwałk do Kotuszowa.

Podsumowanie

Zespół Pałacowo-Parkowy w Kurozwałkach jest przykładem kompleksowego, zharmonizowanego produktu turystycznego. Jego trzon stanowi pensjonat-świadczący wysokiej jakości usługi noclegowe i ga-

stronomiczne, posiadający w pełni wyposażone zaplecze konferencyjne, wykorzystywane przy organizacji spotkań biznesowych. Główną atrakcją jest udostępniony dla zwiedzających zamek o bogatej historii, wraz z lochami, przez które prowadzi podziemna trasa turystyczna. Pozostałymi elementami tego stale rozwijającego się produktu są atrakcje: stadnina koni arabskich, zagroda ze stadem bizonów, mini-zoo, plac zabaw oraz tereny rekreacyjne (park, okoliczne łąki, rzeka). Właściciele, znakomicie zarządzający obiektem, dbają o to, aby stale go udoskonalać i rozwijać. Dzięki temu mają nadzieję zatrzymać przybywających tu gości na dłużej. Ziemia Staszowska oferuje turystom wiele możliwości wypoczynku: uprawianie sportów wodnych, wędkowanie, wycieczki piesze i rowerowe, zwiedzanie zabytków oraz uczestnictwo w licznych regionalnych imprezach kulturalnych. Kurozwęki są zatem również doskonałą bazą wypadową dla osób pragnących poznać inne atrakcyjne miejsca w okolicy. W ostatnich latach powstało w naszym kraju wiele produktów turystycznych zasługujących na uwagę. Wśród nich są też hotele i pensjonaty mieszczące się w historycznych zamkach, pałacach i dworach. Przykładem takiego obiektu jest Zespół Pałacowo-Parkowy w Kurozwękach-rodowa siedziba Popielów, która dzięki ich pasji i przedsiębiorczości pojawiła się na turystycznej mapie Polski.

Literatura

- Bieleccy A.T., 2005, Środowisko geograficzno-przyrodnicze Ziemi Staszowskiej, Stowarzyszenie Inicjatywa Kulturalno-Oświatowa Prospero, Staszów.
- Bielecki T., 2002, Arianie na Ziemi Staszowskiej, [w:] Staszowskie Zeszyty Popularno-Naukowe nr 1/2002, Stowarzyszenie Inicjatywa Kulturalno-Oświatowa Prospero, Staszów.
- Cichy J.K., 2005, Wspomnienia z Kurozwałk z lat 1942 - 44, w: Głos Kurozwałk, nr 3/2005.
- Dokumentacja techniczna Stadniny Koni Kurozwałki.
- Dobrowolska T., 2002, Historia Państwowej Stadniny Koni w Kurozwałkach, [w:] Goniec Staszowski, Staszowskie Towarzystwo Kulturalne, Staszów.
- Franus A., 2005, Bizony na kieleckiej prerii, w: National Geographic - Traveler nr 1/2005.
- Glinkowski W., 2001, Metamorfozy Kurozwałk, w: Spotkania z zabytkami nr 3/2001.
- Grzybkowski A., 1981, Zamek w Kurozwałkach, Arkady, Warszawa.
- Gubała J., Kasza A., Urban J., 1998, Jaskinie Niecki Nidziańskiej, Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa.
- Kajzer L., (red), 2003, Leksykon zamków w Polsce, Arkady, Warszawa.
- Klimaszewski M., (red), 1972, Geomorfologia Polski t. 1, PWN, Warszawa.
- Kondracki J., 1977, Regiony fizycznogeograficzne Polski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

- Kondracki J., 1998, Geografia regionalna Polski, PWN, Warszawa.
- Kwiatek J., 2002, Polska - Urokliwy świat małych miasteczek, MUZA SA, Warszawa.
- Lencewicz S., Kondracki J., 1964, Geografia fizyczna Polski, PWN, Warszawa.
- Maliszewski E., 1910, Kurozwęki, [w:] Ziemia nr 2/1910.
- Materiały archiwalne oraz wydawnictwa promocyjne Zespołu Pałacowo-Parkowego w Kurozwękach.
- Mazanka J., 2001, Z kamerą w Kurozwękach, [w:] Czas Powiśla z dn. 11.04.2001.
- Mazanka J., 2005, Niemieckie prezentacje w Kurozwękach, [w:] Czas Powiśla z dn. 24.02.2005.
- Mazanka J., 2005, Europejska nagroda dla Kurozwęk, [w:] Powiat Staszowski nr. 2/2005, Starostwo Powiatowe, Staszów.
- Okołowicz W., 1969, Klimatologia ogólna, PWN, Warszawa.
- Pałyga J., 2001, Wyprzedził swój czas, APOSTOLICUM, Ząbki.
- Popiel P., 1936, Rodzina Popielów herbu Sulima z przydomkiem Chościak. Rys historyczny., nakładem rodziny, Kraków.
- Powiat Staszowski - Mapa Turystyczna, 2005, Agencja Reklamowa Pod Aniołem, Kraków.
- Rostworowski E., 1985, Popioły i korzenie: szkice historyczne i rodzinne, Znak, Kraków.
- Rostworowski E., (red), 1983, Polski Słownik Biograficzny, Polska Akademia Nauk. Instytut Historii, Wrocław, Kraków [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Różycki P., 2006, Zarys wiedzy o turystyce, Proksenia, Kraków.
- Rudnik S., 2003, Wypoczynek w Pałacu, w: Biznes i Turystyka, nr 13/2003.
- Swenson I., (red), 2000, Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Szczepański P., 2003, Jakże są obecnie Kurozwałki, [w:] Monitor Staszowski nr 5/2003, Urząd Miasta i Gminy, Staszów.
- Teluk T., 2003, Zabytkom na ratunek, w: Najwyższy czas!, nr 50/2003.
- Wachowicz B., 1994, Drzewa w Kurozwałkach, [w:] Almanach Staszowski, cz.3, s.113, Oficyna Wydawnicza "Signum", Kielce.
- Wąsala J., 2005, Jarmarki w dawnych Kurozwałkach, [w:] Głos Kurozwałek, nr 2/2005.
- Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, 2004, Informator turystyczny województwa świętokrzyskiego 2005, wydawnictwo własne, Kielce.
- Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, 2006, Kalendarz imprez turystycznych, kulturalnych i sportowych województwa świętokrzyskiego 2006, wydawnictwo własne, Kielce.
- Inspekcja Ochrony Środowiska w Kielcach, 2005, Informacja o stanie środowiska w województwie świętokrzyskim w 2004 roku, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Kielce.
- Zub J., 2001, Kurozwałki. Zamek. Przewodnik po zabytkach sztuki nr 15, ABC, Tarnobrzeg.

Strony internetowe

www.bizony.com

www.stadninakonie.com

www.sandomierskie.com

www.swietokrzyskie.pl

www.staszow.com